

Dyslexie Onderzoek vergoed vanuit de Jeugdwet

INFORMATIE VOOR SCHOLEN

LEREN & INSPIREREN

Voorwoord

U hebt in uw groep een leerling met dyslexie die in behandeling is bij Onderwijszorg Nederland. In deze brochure vindt u informatie over de inhoud en opzet van onze behandelingen. Ook zijn er tips opgenomen voor in de klas.

De behandelaar van uw leerling maakt, indien u en ouders dit wensen, regelmatig een afspraak met u om de vorderingen te bespreken en om de behandeling af te stemmen. Zeker bij spelling is het belangrijk dat we geen verschillende termen en regels gebruiken. Dit zorgt alleen maar voor verwarring bij de leerling. We hanteren daarom bij voorkeur de terminologie en de regels van de school, tenzij de ONL-terminologie voor de leerling gemakkelijker te hanteren is.

We hopen op een goede samenwerking!

Het dyslexieteam ONL-OnderwijsAdvies

Wat is dyslexie?

Dyslexie betekent letterlijk 'niet kunnen lezen'. Het is een ernstige beperking waarbij er een hardnekkig probleem optreedt bij het lezen en/of het spellen. Kinderen met dyslexie herkennen woorden niet op dezelfde snelheid als hun leeftijdsgenootjes. Voor een kind met dyslexie is het moeilijk om letters direct als klanken te herkennen. Daardoor is het moeilijk om van die letters een woord te maken en om van alle woorden een vloeiende, logische zin te maken.

Dyslexie is aangeboren, onafhankelijk van intelligentie en kan iedereen treffen. Omdat dyslexie erfelijk is, heeft een kind waarvan de ouders dyslexie hebben een grotere kans om ook dyslectisch te zijn. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat het percentage ernstig dyslectische kinderen iets boven de 3% ligt.

Dyslexie kan de schoolprestaties ernstig belemmeren waardoor kinderen met dyslexie op school vaak onder hun niveau presteren. Bij een vroegtijdige diagnose en, indien noodzakelijk, behandeling van dyslexie, kunnen kinderen een aanvaardbaar niveau van technisch lezen, spellen en schrijven bereiken.

Waardoor hebben kinderen met dyslexie zoveel moeite met lezen en spellen?

Bij kinderen met dyslexie treden vaak problemen op bij:

1. Het leren van de letters (automatiseren)

Het kost kinderen met dyslexie moeite om de tekens goed te koppelen aan de bijbehorende klank en andersom. Kinderen verwisselen bijvoorbeeld b/d, a/aa, f/v, eu/uu/eu.

Om goed te kunnen lezen en spellen moet een kind deze koppeling vlot kunnen maken. Met andere woorden; om goed te kunnen leren lezen en spellen moet de letterkennis geautomatiseerd zijn.

Kinderen met dyslexie kunnen ook in andere situaties problemen hebben met het automatiseren, bijvoorbeeld bij het leren van de tafels, het leren klokkijken of bij het aanleren van versjes/kleuren/dagen van de week etc..

2. Het waarnemen van spraakklanken

Kinderen met dyslexie hebben vaak moeite om de verschillende klanken in een woord te horen. Ook kunnen zij minder gemakkelijk 'spelen' met de klanken. Zij vinden het bijvoorbeeld lastig om een klank in een woord weg te laten of te bepalen welke klank op een bepaalde plek in het woord staat (bijv. roep, laat de p weg, wat krijg je dan? Of welke klank hoor je na de d in drop?). In de kleutergroepen kan al opvallen dat een kind moeite heeft met rijmen. Later, in groep 3, kunnen kinderen problemen hebben met het hakken en plakken van woorden (ook wel breken en bouwen).

3. Snel oproepen van de kennis

Kinderen met dyslexie kunnen in hun hoofd aanwezige kennis vaak niet snel genoeg oproepen. De kennis is er wel (bijvoorbeeld de kennis van de letters), maar het kind kan deze kennis minder snel dan leeftijdsgenoten uit het geheugen naar boven halen.

4. Herkennen van bepaalde lettercombinaties

Lettercombinaties die veel voorkomen worden door kinderen met dyslexie vaak niet vlot herkend of ze hebben niet direct door hoe een woord is opgebouwd. Zij blijven vaak deze lettercombinaties spellen.

5. Vloeiend lezen, het lezen blijft vaak te spellend of te radend

Het lezen gaat niet vloeiend. Kinderen met dyslexie blijven vaak lang hangen bij het spellen van woorden. Het lezen kost daardoor meer tijd en het kind begrijpt vaak niet wat het gelezen heeft. Andere kinderen met dyslexie maken meer tempo en gaan daarbij raden wat er staat, waardoor er veel fouten gemaakt worden.

6. De leesmotivatie

Kinderen met dyslexie moeten meestal heel veel extra oefenen met lezen en spellen. Desondanks zien zij vaak weinig vooruitgang. Ook zien zij dat klasgenoten veel beter lezen en schrijven. Dan is het begrijpelijk dat je minder zin krijgt om te lezen. Het lijkt toch geen zin te hebben! Bovendien sluiten de teksten op het leesniveau van het kind meestal helemaal niet aan bij de belevingswereld. De boeken die een kind kan lezen zijn vaak te kinderachtig. Ook dit komt de leesmotivatie niet ten goede.

De dyslexiebehandeling bij onderwijszorg Nederland (ONL)

In de dyslexiebehandeling wordt wekelijks systematisch aan de lees- en spellingproblemen gewerkt. De behandeling wordt vergoed door de gemeente. Tijdens de behandeling wordt gewerkt volgens een individueel behandelplan. Er zijn verschillende evaluatie- en toetsmomenten ingepland om de voortgang goed bij te houden.

Als een kind dyslexie heeft wil dit niet zeggen dat het niet kan leren lezen en spellen, er is echter veel oefening en herhaling nodig. Daarom is het van belang dat de leerling ook buiten de behandeling extra begeleiding krijgt voor technisch lezen en spelling. Thuis oefent de leerling ook vier keer per week met lezen en schrijven. De behandelaar geeft hiervoor oefeningen mee.

Iedere behandeling duurt 45 minuten en heeft wekelijks dezelfde opbouw. Er wordt gewerkt volgens een voor de dyslexiebehandeling aangepaste versie van het directe instructiemodel.

1. Huiswerk nabespreken en herhaling voorgaande les, voorkennis activeren
2. Spelling, aanbieden nieuwe spellingregel, herhalen voorgaande regels
3. Flitsen (Letterkaartjes, Flits 3)
4. Lezen (herhaald lezen)
5. Met kind en ouders de les bespreken en huiswerk uitleggen.

Spelling

Niet ieder dyslectisch kind heeft moeite met hetzelfde en in even ernstige mate. Hoewel de opbouw van de behandelingen steeds hetzelfde is, verschilt de aanpak per kind. Soms gaan we sneller door de stof heen, soms is juist meer herhaling nodig.

Belangrijke kenmerken van de spellingmethode:

- De methode is voornamelijk gebaseerd op het auditief waarnemen (dus goed luisteren naar de klanken in een woord)
- De klankstructuur wordt expliciet aangeleerd. Door gebruik te maken van symbolen wordt de structuur van de woorden zichtbaar voor de leerling.
- Er wordt een duidelijke relatie gelegd tussen lezen en spellen en andersom.
- Er wordt veel aandacht besteed aan de klinkers, omdat de wijze van uitspreken niet altijd overeenkomt met de schrijfwijze (denk aan bijv. de 'e' in regenpet). De positie van de klinkers in woorden is belangrijk omdat de eigenschappen van de klinker (bijv. lang/kort) de basisregels van de spelling bepalen.
- Verdelen in klankgroepen is de basisstrategie voor het leren schrijven van langere woorden.\
- De regels zijn zo geformuleerd dat direct duidelijk is waar deze regel betrekking op heeft, bijv. 'lange klanken regel' bij de lange klanken.

We starten de behandeling altijd met de kennis van de letters. Het goed en vlot kunnen herkennen en schrijven van alle letters is de basis voor het leren lezen en schrijven. Vervolgens worden de spellingregels stapsgewijs aangeleerd.

In de behandeling wordt begonnen met klankzuivere woorden. Dit zijn woorden die je goed kunt schrijven als je het woord kunt analyseren ('hakken' in de verschillende klanken) en de letters kent die bij de klanken horen (bijv. boek, pen, raap). Bij een aantal klanken waarbij zich problemen kunnen voordoen wordt apart stil gestaan (bijv. f/v, de s/z, b/d, eu/uu/ui, -eer/-oor/-eur, kleeletters, -cht, ei/ij, au/ou). In hoofdstuk I komen ook de spellingregels aan de orde bij de eenlettergrepige woorden.

In hoofdstuk II wordt er geanalyseerd in klankgroepen en wordt stilgestaan bij de verschillen in klankgroepen (bijv. klankgroep met een stomme klank, voorvoegsels, achtervoegsels).

Het klankenschema

Er wordt in de behandeling gewerkt met een klankenschema. Daarin worden alle klanken onderverdeeld in groepen (o.a. lange klanken, bijv. aa; korte klanken bijv. a; medeklinkers bijv. b, k, l, etc.). Het indelen in klanksoorten is belangrijk om later regels goed te kunnen toepassen, zowel bij het spellen als het lezen.

Iedere groep op het klankenschema is gekoppeld aan een symbool. Bij de eerste behandelingen, maar bijvoorbeeld ook bij het leren van bepaalde regels later in de behandeling, leggen de kinderen de woorden eerst met symbolen en pas daarna schrijven ze het woord met letters. Zo leren ze eerst goed te luisteren en na te denken voordat ze het woord schrijven.

Stappenplan

Bij het schrijven van een woord dat we nog niet goed kennen voeren we onbewust een aantal stappen uit om tot de juiste schrijfwijze te komen. Als beginnende speller kun je alleen een woord goed schrijven als je achtereenvolgens deze stappen neemt. De stappen worden aangeleerd middels een vast stappenplan voor het schrijven van woorden. De bedoeling van het stappenplan is om zoveel mogelijk te voorkomen dat een leerling een fout maakt bij het schrijven van het woord (voorkomen van inprenten verkeerd woordbeeld).

Steunkaarten

Voor het spellen gebruiken we voor iedere spellingregel een steunkaart waarop de betreffende regel staat uitgelegd, vaak met een rijmpje en een plaatje om de regel gemakkelijker te kunnen onthouden. Alle steunkaarten worden verzameld in een mapje, zodat deze gemakkelijk terug te zoeken zijn.

De methoden die gebruikt worden op basisscholen hanteren niet allemaal dezelfde aanpak voor het leren van de spellingregels. Daar waar mogelijk sluiten we aan bij wat het kind op school leert, om verwarring te voorkomen. Het klankenschema, het stappenplan en de steunkaarten kan het kind ook op school gebruiken. Een meer gedetailleerde toelichting op de steunkaarten vindt u verderop in deze folder.

Pelle Helpt

Pelle Helpt is een online programma om te oefenen met spelling. De behandelaar zorgt voor een inlogcode en zet iedere week oefeningen klaar, zodat ook op de computer of tablet met spelling kan worden geoefend.

Lezen

Door veel leeskilometers te maken proberen we langzaam het leestempo te verhogen. Het tekstlezen wordt geoefend door middel van herhaald lezen. De behandelaar leest een tekst eerst voor waarbij het kind bijwijst, daarna lezen de behandelaar en het kind tegelijkertijd dezelfde tekst en tot slot leest het kind de tekst zelf. Op deze manier kan een kind al een moeilijker tekst lezen dan wanneer het de tekst direct zelf zou moeten lezen. Ook thuis wordt vier keer per week op deze manier gelezen met de leerling.

Naast het lezen van teksten en boeken wordt ook geoefend met het lezen van losse letters en woorden, zowel in de behandeling als thuis. Dit oefenen we door letters en woorden te flitsen, waarbij gebruik wordt gemaakt van het programma Flits 3. Hierdoor wordt het direct herkennen van letters en woorden getraind. Het veel oefenen met het lezen van woorden en teksten bevordert ook de klank-tekenkoppeling.

De motivatie van kinderen voor het lezen is erg belangrijk. Als je meer plezier hebt in lezen, zal je eerder een boek pakken en zal het leuker zijn om te oefenen. De motivatie en het leesplezier proberen we te bevorderen door kinderen succeservaringen te laten opdoen, hen te betrekken bij het leerproces en teksten te kiezen die aansluiten bij hun belevingswereld/belangstelling. De inspraak van de leerling bij de keuze voor een boek is van groot belang voor het leesplezier.

Geloof en plezier in eigen kunnen worden steeds versterkt door de kinderen inzicht te geven in hun eigen vooruitgang, complimenten te geven en te laten zien je door oefenen beter leert lezen. Feedback is concreet en aan taken gerelateerd, vorderingen worden verklaard vanuit factoren waar de leerling zelf invloed op uit kan oefenen.

De steunkaarten en het stappenplan

Uw leerling heeft de steunkaarten met spellingregels in een A5 mapje. Op deze steunkaarten staat het hondje Pelle als symbool bij de regels. De regels zijn ingedeeld in vier categorieën:

Klankzuiver:
je schrijft het woord
zoals je het hoort

Bijna klankzuiver:
je hoort iets wat je niet
schrijft of je hoort iets
wat je anders schrijft.

Regelwoorden:
denk na, is er een
regel?

Weetwoorden:
woorden die je moet
weten en uit je hoofd
moet leren.

Het mapje met steunkaarten kan rechtop op de tafel worden gezet. Aan de ene kant is dan de uitleg van een spellingregel zichtbaar, aan de andere kant is een overzicht te zien van alle tot dan toe aangeboden spellingregels, met daarbij telkens het nummer van de steunkaart behorend bij de betreffende regel. Onderaan is aan beide zijden het stappenplan te zien.

Het is van belang is dat de steunkaarten en het stappenplan in de klas worden gebruikt. Bij woorden van één klankgroep zijn de stappen:

1. Zeg het woord na
2. Hak het woord in stukjes, welke klanken hoor je?
3. Schrijf het woord in symbolen
4. Schrijf het woord met letters
5. Lees het woord hardop, heb je het goed geschreven?

Bij langere woorden worden de stappen:

1. Zeg het woord na
2. Verdeel het woord in klankgroepen
3. Wat is de laatste klank van de klankgroep? Zet voor iedere klankgroep het symbool erbij.
4. Is er een regel?
5. Schrijf het woord met letters
6. Lees het woord hardop, heb je het goed geschreven?

Om op de hoogte te blijven van de spellingregel waar de leerling in de behandeling aan werkt, kunt u de leerling vragen wekelijks na de behandeling de nieuwe steunkaart te komen laten zien.

Tips voor het werken met dyslectische leerlingen

Een dyslectische leerling heeft vaak meer moeite met snelle informatieverwerking. De leerling heeft daarom meer tijd nodig bij het lezen van teksten, het ontvangen van instructies, het overschrijven, het maken van examens, enz.

Ieder kind is uniek, dit geldt ook voor dyslectische kinderen. Niet alle kinderen met dyslexie hebben

met dezelfde dingen moeite en ook de ondersteuning waaraan ze behoefte hebben is verschillend. Bespreek met uw leerling waarmee hij/zij is geholpen en wat hij/zij prettig vindt. Hieronder vindt u een aantal tips voor ondersteuning waar kinderen met dyslexie baat bij kunnen hebben.

1. Extra tijd en een rustige omgeving

Geef extra tijd bij klassikaal werk en toetsen of verminder de hoeveelheid werk. Omdat dyslectische leerlingen zich goed moeten concentreren op het lezen en spellen, hebben ze vaak hinder van omgevingsgeluiden. Een rustige plaats is de groep helpt hen zich beter te concentreren.

2. Vergroten lettertype

Niet alle leerlingen vinden dit prettig, maar voor sommige leerlingen helpt een groter lettertype om een tekst beter te kunnen lezen. Ook een overzichtelijke lay-out helpt.

3. Werken met een maatje

Een maatje in de klas kan helpen bij het voorlezen van teksten of vragen, of samen met de leerling een tekst of vraag lezen. Ook mag de dyslectische leerling de hulp van het maatje invoeren wanneer hij/zij twijfelt aan de schrijfwijze van een woord.

4. Spellingfouten niet meewegen bij andere toetsen dan spelling

Bijna alle kinderen met dyslexie hebben problemen met de spelling. Reken bij vakken als aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, enz. de spellingfouten niet mee, maar beoordeel uitsluitend de vakinhoudelijke kennis.

5. Schrijven in korte zinnen

Kinderen met dyslexie drukken zich moeilijk uit op papier. Accepteer en stimuleer het schrijven in korte zinnen en een kort verhaal. Het schrijven op een computer met spellingcontrole is hierbij een handig hulpmiddel.

6. Negatieve ervaringen voorkomen

Voorkom zoveel mogelijk nieuwe negatieve ervaringen. Laat de leerling bijvoorbeeld niet hardop lezen tijdens de les. Sommige leerlingen willen wel meedoen met hardop lezen. Zeg dan van te voren bij welk stuk ze een leesbeurt krijgen en laat het voorbereiden.

7. Herken faalangst en demotivatie

Door de beperkingen in hun ontplooiing kunnen dyslectische leerlingen faalangstig en gedemotiveerd raken. Leerkrachten kunnen daardoor ten onrechte deze leerlingen als ongeïnteresseerd ervaren.

8. Luisterboeken

Leerlingboeken zijn ook op CD verkrijgbaar (zie www.dedicon.nl). Dit kan tot betere leesresultaten leiden en tot een beter begrip van de tekst, doordat het technisch lezen minder moeite kost. Zeker voor leesvakken als aardrijkskunde en geschiedenis is dit een aanrader als het niveau van technisch lezen de leerling belemmert goed mee te kunnen doen met de les.

9. Tips voor spelling in de hogere groepen

In de hogere groepen meer energie stoppen in veel voorkomende spellinggevallen en minder in de weinig voorkomende spellinggevallen. Ook het blijven herhalen van spellingmoeilijkheden die in lagere groepen zijn aangeboden is belangrijk voor dyslectische kinderen.

10. Zorg voor succeservaringen

Voor het zelfvertrouwen van kinderen met dyslexie is het belangrijk dat zij succeservaringen kunnen opdoen. Dit kan zijn op het gebied van lezen en spelling, maar ook op andere vlakken. Zorg dat er momenten zijn waarop ook de leerling met dyslexie kan uitblinken.

Maak de leerlingen duidelijk, dat de geboden faciliteiten noodzakelijk zijn om tot optimale prestaties te komen. De handicap verdwijnt niet, maar een aanpak in de zin van "samen kijken hoe we er het beste mee kunnen omgaan" en "jouw probleem is ook mijn probleem", werkt doorgaans het beste.

Boeken en websites over dyslexie

Websites:

- **www.lexima.nl**
Op deze website vindt u een overzicht van ICT hulpmiddelen bij dyslexie
- **www.balansdigitaal.nl**
Dit is de site van de landelijke vereniging voor ouders van kinderen met ontwikkelingsstoornissen bij leren en/of gedrag, waaronder dyslexie, ADHD en PDD-NOS. Op deze site vindt u veel actuele achtergrondinformatie over dyslexie.
- **www.hetklokhuis.nl**
(zoek op dyslexie)
Op de website van Het Klokhuis is voor kinderen veel informatie te vinden over dyslexie. Ook is er een aflevering van Het Klokhuis over dyslexie die op de website is terug te kijken.

Informatieve boeken voor kinderen:

- **De dyslexie survival gids**
Auteur: A. de Bondt
Uitgeverij: Schoolsupport, 2009
- **Ik heb dyslexie, nou en!**
Auteur: I. de Groot
Uitgeverij: Bohn Stafleu Van Loghum, 2009
- **Dyslexie. Informatiereeks 3, nummer 54**
Auteur: Z. van Mersbergen
Uitgeverij: Wolters-Noordhoff, 2001

Boeken voor kinderen met verhalen over dyslexie:

- **Een O om in te bijten**
Auteur: K. Dieltiens
Geschikt voor jongere kinderen vanaf 6 jaar
- **De smoezenkampioen**
Auteur: C. Slee
Geschikt voor kinderen van 7 tot 9 jaar
- **Ik ben niet bom!**
Auteur: M. van de Coolwijk